

... I amb ell vam heretar l'esperança (10 anys sense Miquel Martí i Pol)

Montserrat Tura i Camafreita*

Tots els entesos (jo no me'n considero) coincideixen en afirmar que l'obra de Miquel Martí i Pol ha estat marcada per la representativitat dels dos temps, un temps interior i personal i un temps exterior i col·lectiu. Potser és per això que els que hi buscaven trobar les

paraules ben posades que expressessin sentiments íntims i personals hi han trobat uns versos, unes estrofes, un poema o un llibre sencer en què s'hi veien explicats, i els que volien explicar el seu compromís amb d'altres per alçar la veu contra les injustícies que sotmetien persones, llengua, cultura i poble, també hi trobaven la sentència justa.

Si avui un home o una dona amb sensibilitat senten el tendre desig per l'estimat, el dolor de l'absència o descobreixen el valor de l'amistat perdurable, els detalls del paisatge, la importància del lloc i l'heroïcitat del gest i busquen una frase adequada per explicar-ho... encara que no coneguin l'obra de Martí i Pol, si la consulten, si la llegeixen per primera vegada, hi trobaran

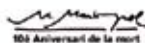

Figura 1. Imatge de la capçalera del web creat per l'Ajuntament de Roda de Ter amb motiu del 10è aniversari de la mort de Miquel Martí i Pol

els mots adequats per definir el seu sentir, de manera que, per molt que busquessin, els costaria identificar-se tant amb d'altres maneres igualment interessants d'encadenar artesanalment els mots que configuren la nostra llengua, aquest idioma que Miquel no va deixar de treballar,

buscar, modelar, esculpir i posar adequadament en el paper, comptades les síl·labes, escoltats els accents de cada paraula, compost el vers en el sí de l'estrofa i del poema d'una manera senzilla i brillant alhora.

El sol fet de triar la poesia com a forma d'expressar-se literàriament ja suposa un esforç de síntesi, un domini del vocabulari, la sintaxi i la mètrica molt especial. Una part important dels lectors se sentiran atrets per una mística personal, per una reacció sentimental que els produeix el que llegeixen, sense aturar-se a pensar que és un poema amb una mètrica calculada una i altra vegada, esmenada, rebutjada, repetida...

La seva obra ha estat estudiada i lloada per nombrosos experts, i ha estat traduïda, musicada i emprada en

* Metgessa, exalcaldessa, exconsellera. montserratura@gmail.com

multitud de cites i recordatoris. Pocs poetes han gaudit d'aquest ús tan extens de la seva obra, amb un doble i contradictori risc de banalització i/o sublimació del gran home, artista i obra que en el desè aniversari de la seva mort voldria reivindicar.

“La poesia, per la seva mateixa naturalesa, és un terreny propici a la investigació sobre un mateix i a la coneixença dels altres. És la comunicació que es pot establir, d'una banda, entre nosaltres i nosaltres mateixos i, d'una altra banda, entre nosaltres i els altres, dins un clima de respectuosa curiositat no exempt d'afecte. Parlo tant de la pràctica com de la lectura de la poesia i parlo sobretot d'aquell sentiment poètic de les coses que tant ajuda a mantenir desvetllada la sensibilitat...” deia un Martí i Pol ja madur l'any 1998 en la Lliçó inaugural del curs a la UAB

26

Uns anys abans (1987) a Bristol, en una conferència llegida a la Universitat d'aquella ciutat anglesa, ell mateix havia triat una definició de poesia feta per Francesc Parcerisas (poeta i crític literari) publicada en el pròleg de *Passeig d'aniversari*, l'últim llibre de Joan Vinyoli. “S'ha dit sovint, que la poesia, en tota la grandesa abstracta del terme, equival a la formalització lingüística d'una experiència real o fantàstica, biogràfica o inventada, i esdevé la plasmació poètica davant la nostra sensibilitat de la consciència del poeta, tant si aquest parla a favor de la felicitat general dels homes com si ho fa cercant la seva expiació individual i desolada”.

He triat aquestes cites perquè de totes les descripcions possibles de “poesia”, Miquel Martí i Pol va triar sempre les que estableixen una relació dialèctica entre experiència viscuda o imaginada com a pròpia i el text poètic escrit.

En els seus textos sobre poesia, algunes d'ells agrupats en el llibre *Què és*

poesia? de l'editorial Empúries publicat l'any 2000, intenta explicar-nos que vivia la poesia com una experiència més de la seva existència, i que la seva vida va condicionar la seva obra poètica i la seva manera poètica d'entendre la vida el va configurar com a persona. L'activitat poètica era entesa per Miquel com una actitud davant la vida.

És ben cert que qualsevol forma d'expressió artística exigeix un lliurament total i constant, perquè en el seu resultat s'hi compromet el més essencial que hi ha en la persona, en la seva manera de viure i sentir la vida.

Tota experiència vital és enriquidora, tota commoció íntima contribueix al nostre desenvolupament profund. De fet, com deia el poeta, a partir d'una certa edat ja només podem créixer en termes de coneixement... i això és el que feia ell: intentar enriquir el seu intel·lecte. M'emociona, encara, el record de qui era capaç de captar amb aquells ulls rodons sota unes celles abundants oberts com llunes com ell mateix havia dit, detalls del paisatge obert i de l'urbà que se'ns escapaven als més observadors de la resta dels mortals. Els dos xiprers darrera la paret de pedra, l'antena de televisió torçada, qui prem el timbre de la porta no-equivocada, el mitjó desaparellat en la roba estesa, el bes furtiu, l'escorrentia d'aigua, els cabells estranyament enrinxolats, el forat a la paret torrada pel sol de la posta, el pètal descolorit d'una rosa, la dent corcada, la pilota desinflada, les traces ètniques dels músics de carrer, l'ombra allargada del sol de ponent, l'esquerda en un vitrall de la catedral, la tristesa o l'alegria d'una llàgrima...

Ho captava i ho comptava tot. Evidentment, les síl·labes, les lletres de cada síl·laba, les vocals de cada frase, l'accentuació de cada paraula, quantes

planes, quantes esdrúixoles... Comp-tava les finestres de cada pis d'un edifici, els barrots d'una barana, els graons d'una escala, els vaivens d'un nen gronxant-se, les cruïlles d'una carretera... Sumava els números que componen una xifra, els quilòmetres dels indicadors de la carretera... Era una de les moltes habilitats que havia exercitat i que li permetia compondre frases que esdevindrien versos amb el nombre precís de síl·labes que componien mots amb l'accentuació deguda. Els nombres parells eren de dretes, els senars d'esquerres. Els seus llibres sempre havien de contenir un nombre senar de poemes. Per molt que algú volgués els seus cent millors poemes, ell aconseguia que fossin 99 o 101.

Era autèntic. Autènticament educat, autènticament amable, autènticament sensible, autènticament compromès.

Tot i que s'acostuma a presentar-

me com a amiga del poeta, que ho vaig ser, és massa gran el respecte que sento pel record de les nostres converses que més que explicar-vos-les, em serveixo de les seves pròpies paraules, dels seus articles publicats, de les seves lliçons o discursos, per tenir la seguretat de no trencar una promesa de confiança que mai vàrem fer però que encara avui em sembla que frega una ratlla que no vull travessar. Miro de no fer-ne ostentació i més aviat voldria aconseguir un beuratge que em permetés recordar cada paraula sense por a l'oblit.

Us deia que en Miquel tot era autèntic, i quan parlava de la mort era perquè l'havia viscuda de prop i, sobretot, perquè se sabia malalt d'una malaltia que avançava inexorablement.

Quan us deia que era autèntic, ho dic perquè les seves decisions eren fermes, i n'assumia les conseqüències. Quan es

Figura 1. Visita de Montserrat Tura com a alcaldessa de Mollet del Vallès i de l'arquitecte Enric Serra, creador del disseny del comptador de temps, a casa de Miquel Martí i Pol, a Roda de Ter, l'any 1999.

parla del seu arrelament a Roda de Ter, del seu “visc en un poble petit, / en un país petit, / i, tanmateix, vull que quedi ben clar / que això que escric ho escric per a tothom”, no sempre ens adonem del que significà la seva decisió de restar a Roda, malgrat que els moviments culturals es produïen a les ciutats i no era fàcil per a la seva economia desplaçar-s’hi. Una reivindicació de l’arrelament que comportava saber-se en desavantatge i acceptar-ho.

I era autèntic perquè en el discurs d’agraïment de la més alta distinció catalana, la Medalla d’Or de la Generalitat, diu literalment: “heu recordat els meus orígens i heu fet constar que vaig néixer l’any 1929 en una família treballadora i que a catorze anys vaig començar a treballar en una indústria tèxtil del meu poble. La dada és exacta, però vull afegir-hi que a la fàbrica de què es parla hi vaig treballar trenta anys, un període considerable que em va formar humanament, que em va permetre d’aprendre lliçons sociopolítiques que mai més he oblidat ni vull oblidar, i que va contribuir a fer créixer dins meu unes conviccions, uns anhels i unes preferències que amb els anys que tinc em sembla que no és arriscat de considerar inamovibles. Tot això em va servir d’ajut i estímul a l’hora de prendre posicions i de combatre la dictadura”.

Recordo com van ressonar aquestes paraules el 23 de setembre de 1999 en les sòlides parets del Palau de la plaça de Sant Jaume, on en aquelles dates no s’acostumava a reconèixer persones que es proclamessin d’esquerres i molt menys que haguessin militat en un partit comunista.

Ens estava dient que no havia treballat en una indústria tèxtil dos o tres anys, sinó tota una vida i que la vivència directa de l’exploació dels

anys de la postguerra en les indústries tèxtils, sobretot sobre la població femenina (recordem Elionor i Soledad González) va gravar en el seu cervell unes conviccions que el van portar a combatre la dictadura franquista, una significació que es feia molt més evident en un poble petit.

Per al PSUC o amb el PSUC, partit en el qual va militar fins l’any 1982, va popularitzar el concepte de calc insolidari:

*Pots girar el calendari a l’inrevés,
cada xifra, un secret.*

*Pots, amb esforç, caminar de recules
posar-te les ulleres fosques tot el dia,
llegir de dreta a esquerra.*

*Aparentment desarrelat,
esdevindràs un calc insòlit de tu mateix,
un calc insolidari.*

*I al capdavant la mort, inexorable,
et dallarà els records,
que tu en diràs futur.*

On vols anar, bou, que no llauris?

que durant molts anys va tancar una nafra de la pintura en l’espai on s’amuntegaven els meus llibres d’estudiant de Medicina i pel que jo sé els espais d’estudi de milers i milers d’estudiants catalans. Conjuntament amb “Aquesta remor que se sent” (1971), “Ara és demà” (1976) i molts dels versos continguts en el llibre *L’àmbit de tots els àmbits* (1981), ha estat referent per a tots els que han buscat un cita contra la resignació, la submissió i la necessària descripció de nous horitzons.

I, en la defensa de la llibertat i d’una llengua, la catalana, va comprometre la vida sencera. La necessitat d’escriure, però –sobretot– el fer-ho d’una manera determinada, sabent que amb la qualitat del seu treball feia un pas sòlid per impedir que el que ens defineix col·lectivament com a poble desaparegués. Recordem aquell “en cada mot m’hi

jugo l'existència", i recordem, també, que l'any 1978 havia refusat el Premi Nacional de Poesia ofert pel Ministeri de Cultura del govern espanyol.

A vegades em permeto dir que els seus poemes han estat usats abusivament, descontextualitzats per part dels que busquen unes paraules boniques però no són lectors habituals de poesia o no coneixen l'abast de l'obra de Martí i Pol, i cauen en la repetició mecànica d'unes estrofes sense indagar en les seves obres completes, sense descobrir que durant seixanta anys ha escrit sobre quasi tot el pensament humà, humanista si ho prefereixen. Aquell doble i contradictori risc de banalització i/o sublimació que he mencionat abans.

En Miquel era autènticament afa-

ble, autènticament cordial, autènticament sociable. Ens ho explica molt bé la Dra. Marie Claire Zimmermann quan se sorprèn que accepti una invitació a debatre amb els estudiants de la Sorbona. No ho acceptava tot, però escoltava totes les propostes de participar en actes populars o educatius. Les dècades dels anys vuitanta i noranta hi va haver un increment d'activitat cultural vinculada a la recuperació i normalització del català i a la convicció de molts ajuntaments de considerar la cultura com l'instrument més valuós de convivència i cohesió social. Dels grans poetes catalans que havien tingut un paper destacat durant el franquisme i una decidida defensa del català, Salvat Papasseit i Màrius Torres morien tràgicament joves (30 i 32 anys) a la primera meitat del segle XX, Carles Riba

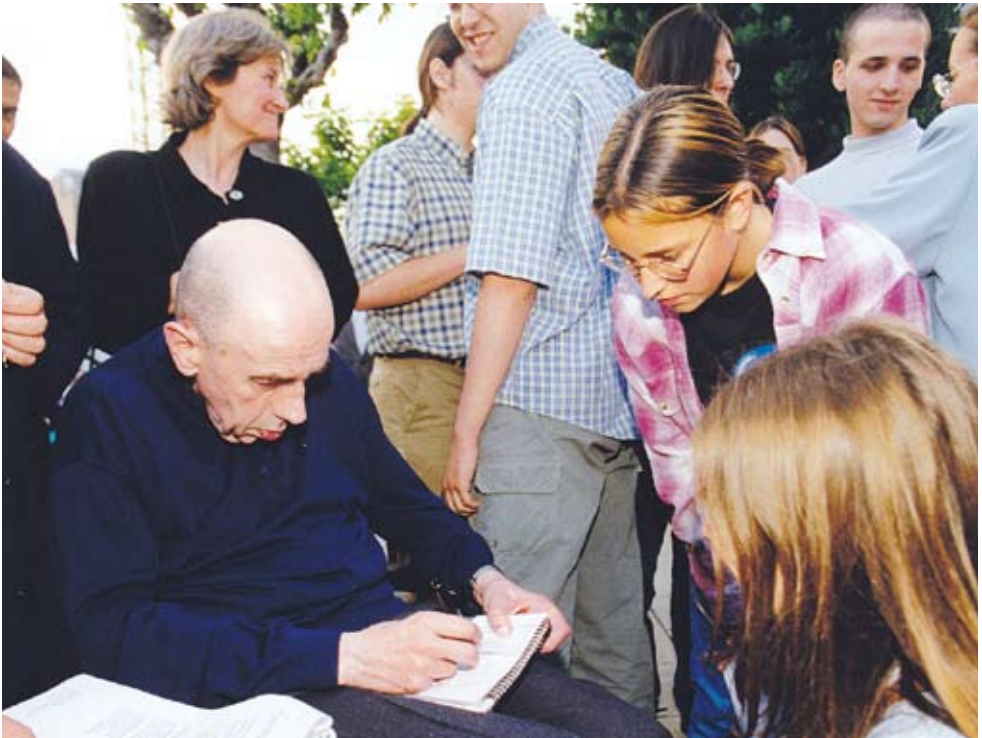

Figura 3. Mollet del Vallès, Casa de la Vila, any 2001. Miquel Martí i Pol, envoltat de gent, el dia que s'inaugurava el comptador de temps amb una tanka seva.

i Josep M Sagarra al voltant dels anys seixanta (1959 i 1961), Josep Carner el 1970, i, consecutivament, morien Joan Vinyoli (1984), Salvador Espriu (1985), Joan Oliver-Pere Quart (1986) i J.V. Foix (1987).

Sense proposar-s'ho, per caràcter, per biologia i per la tendresa que despertava el seu combat contra la malaltia que el feia aparèixer en públic assegut a una cadira de rodes, Miquel Martí i Pol va protagonitzar bona part de les activitats vinculades a la poesia destinades a escolars i al gran públic, tot fent un servei incommensurable al prestigi i reconeixement d'aquest gènere literari.

El vaig conèixer a Roda de Ter, en l'estudi que tenia una finestra des d'on veia el riu, el pont nou, el pont vell... Gran conversador, no només va rebre la meua idea de fer un comptador de temps que parlés de la dignitat de la vida dels humans amb entusiasme, sinó que va demanar-me que li expliqués la meua opinió sobre tot el que despertava la seva atenció, que era tot. D'aquella conversa guardo la sorpresa de la descoberta d'un gran conversador, d'aquella entrada en la seva intimitat, la consciència de la seva alçada, alçada humana i alçada física, perquè caminava, amb dificultat, però caminava.

Qualsevol raó va ser una bona raó per parlar amb ell des d'aquell dia, i sortosament per a mi, van ser molts dies. A Mollet, les tankes escrites expressament per a una escultura en forma de rellotge de sol, i per a un comptador de temps electrònic i sorprenent, i dos magnífics espectacles fruits espontanis de les nostres converses: *Molts cordills ben trenats fan una corda* i *Paraula i casa*, reproducció, en un parc dissenyat per Enric Miralles, del

treball conjunt amb aquest malaurat arquitecte, amb qui havia fet el primer número de la col·lecció "A l'engròs" (1998) on Miralles creava la casa-abric-refugi-pati-garatge-mirador i habitacle per als manuscrits de Martí i Pol de *Cinc esbossos de possibles variacions melangioses*.

Resta pendent el treball de recopilació detallada de multitud de col·laboracions similars en molts altres municipis i en centenars d'escoles. Fen-t'ho ens adonaríem de la gran aportació a la popularització de la poesia que va suposar aquest recórrer la geografia catalana poble a poble.

Retorno, per acabar, al discurs del Palau de la Generalitat (23 de setembre de 1999): "El camp d'acció de la poesia sol ser molt limitat però la revolució íntima que genera pot ser importantíssima. La poesia incita a la reflexió, ens ajuda a descobrir i valorar la bellesa, somou el més profund de la nostra manera de ser, i el poc temps que ens demana ens el torna multiplicat força sovint per descobertes que ens reconcilien amb nosaltres mateixos i amb els altres (...). Tots sabem que la poesia sola no canviarà el món, però jo m'atreveixo a dir que sense poesia, és a dir, sense els components d'exigència, de sinceritat, de rigor i d'honestedat que formen el sentiment poètic de la vida, la roda del temps no variarà substancialment la seva ruta i ens sentirem si fa no fa tan desvalguts com sempre".

És a dir, poesia no com a tècnica sinó com a necessitat vital d'escriure el poema, com un cop de vent per desvetllar els sentits, per dir-nos amb austeritat el que pensava i esperava del que en diem "món", i ens ho deia amb extrema sensibilitat i tendresa, com una conversa que commou.